

Розділ I. ІСТОРИЧНІ, ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ

ДЖЕРЕЛОЗНАВЧІ ПРОБЛЕМИ ВИВЧЕННЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ ІСТОРІЇ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ АНТИЧНОГО ПЕРІОДУ

ГРЕЧАНЮК ОКСАНА

Львівський державний інститут фізичної культури

Сучасний розвиток української культури знаходиться на етапі, коли найбільшим та глибшим є звернення до історичної спадщини, до надбань і традицій праукраїнців. Це сповна відноситься і до фізичної культури. Античність завжди привертала до себе увагу дослідників, даючи позитивні імпульси розвитку культури будь-якого періоду. Історія вітчизняної фізичної культури цієї епохи є найменш вивченим та проаналізованим явищем. Спроби окремих авторів (І. Толстой, 1918; М.І. Ростовцев, 1925; С.А. Семенов-Зусер, 1940; В.Ф. Гайдукевич, 1949; М.М. Кубланов, 1962; Е.І. Соломонік, 1963; Л.Г. Колеснікова, 1964; О.А. Ручинська, 1996) дослідити певні питання, що торкаються цієї проблеми не завершилися створенням цілісної картини розвитку фізичної культури.

Насамперед, античний період у розвитку вітчизняної фізичної культури пов'язаний із теренами півдня сучасної України, територією Північного Причорномор'я, де у VII ст. до н. е. - IV ст. н. е. існували грецькі колонії. Одним із проявів їхнього культурного життя були фізичні вправи. Оскільки в результаті тривалих (впродовж понад 10 століть) контактів греків-колоністів із місцевим населенням утворилася своєрідна цивілізація (органічною частиною якої була фізична культура), то вона повинна розглядатися як невід'ємна частина стародавньої історії культури Південної України (В.Ф. Гайдукевич, 1949; Д.П. Каллістов, 1952; С.А. Жебелев, 1953; А.С. Русяєва, 1990 та ін.)

Всебічний джерелознавчий аналіз є однією із важливих умов об'єктивного висвітлення особливостей розвитку фізичної культури у найдавніші періоди вітчизняної історії. Джерельна базадослідження історії античної фізичної культури Північного Причорномор'я включає археологічні пам'ятки, дані епіграфіки та нумізматики тощо.

Одними із найінформативніших є пам'ятки лапідарної епіграфіки. За змістом це посвяти богам-покровителям гімнастичних загонів від гімнасіархів, агоніофетів та атлетів; списки переможців змагань із зазначенням видів вправ, у яких вони отримали перемогу та короткі згадки про спортивне життя полісів, які зустрічаються у написах іншої тематики. На жаль, через давність, більшість плит дій-

шли до нас у незадовільному стані, із погано збереженими текстами. Тому інколи один і той самий напис може подаватися у різних інтерпритаціях різними авторами.¹¹

Всі епіграфічні джерела знайдені до 1916 року в Тірі, Ольвії, Херсонесі та у сусідніх із ними місцевостях зібрані В.В. Латішевим (із перекладом на російську мову та необхідними коментарями) у 2-му виданні першого тому його монументального видання "Inscriptiones antiquae graecae septentrionalis Ponti Euxini graecae et latinae (Petropoli, 1916).

Написи знайдені в межах Боспорського царства до 1900 року видані в томах II (1890) і IV (1900) того ж видання. Написи знайдені у Північному Причорномор'ї після вказаних дат публікувалися у різних періодичних виданнях. Перекладу та аналізу написів пов'язаних із розвитком фізичної культури присвятили свої праці Н. Мурзакевич (1844), П. Беккер (1858), В. Латішев (1884, 1904, 1910), Е.О. Берзін (1961), Е.І. Соломонік (1963) та ін.

Археологічні розкопки, які проводяться у Північному Причорномор'ї з кінця ХУІІІ ст. і тривають до сих пір, перш за все відкривають частини самих міст із рештками вулиць та будівель. Серед них зустрічаються споруди спортивного призначення (В.Д. Блаватський, 1943; А.Н. Карасев, 1955 та ін.) Так у Ольвії було знайдено рештки гімнасію та іподрому (Е.І. Леві, 1985; Я. Пастернак, 1996).

Істотне значення мають також розкопки некрополів, що оточували міста. На основі знайдених у них предметів вченими вивчається культурне життя полісів у всіх його проявах. Серед знахідок трапляються речі гімнастичного призначення (стригілі та просудини для оливи) (М.І. Ростовцев, 1925; Г.А. Цветаєва, 1951; М. Парович-Пшикан, 1974 та ін.). Надробні стели прикрашали зображенням стригілів (Л.Г. Колеснікова, 1964).

Підсилюють джерельну базу для вивчення спортивного життя античних північнопонтійських міст знайдені місцеві витвори (статуї, глиняні посудини, терракоти, декоративні розписи, пам'ятки рельєфної скульптури) із зображенням атлетів, агонів та сцен із гімнастичного життя полісів (С.А. Семенов-Зусер, 1925, 1940; Л.Г. Колеснікова, 1964).

Предмети не тутешнього виробництва дають уявлення про торговельні та культурні зв'язки Північного Причорномор'я з іншими місцевостями. Так знахідки на території північнопонтійських земель призив за перемоги у загальногрецьких гімнастичних агонах ймовірно свідчать про участь у них атлетів з Північного Причорномор'я (К.К. Косцюшко-Валюжинич, 1899; А.І.Піотровський, 1924; С.А. Семенов-Зусер, 1940; Е.І. Соломонік, 1963; Л.Г. Колеснікова, 1964).

У IV ст. до н. е. у Херсонесі відбувся випуск бронзових монет на честь агонів із зображенням квадриги та воїна (А.Н. Зограф, 1927,

1955; Л.Г. Колеснікова, 1964; А.М. Гилевич, 1974). Це дає підстави стверджувати, що нумізматичні джерела також дають нам певну інформацію про розвиток фізичної культури в античних північнопричорноморських містах.

В цілому джерельна база є цілком достатня та достовірна для дослідження античної фізичної культури Північного Причорномор'я. Вважасмо доцільним вивчення північнопонтійської антично-агоністики для створення цілісної картини історичного розвитку вітчизняної фізичної культури.

МОРАЛЬНО-ЕТИЧНЕ ПІДГРУНТЯ ВІЙСЬКОВО-СПОРТИВНОГО ВИХОВАННЯ У СЕРЕДНЬОВІЧНІЙ УКРАЇНІ

ВЕЛИЧКОВИЧ МИКОЛА

Львівський державний інститут фізичної культури

Кожний народ витворює свою систему виховання у відповідності зі своїм світобаченням, розумінням світу, традиціями, звичаями. Але оскільки суспільство завжди є структуризованим, тому у межах системи (суспільства) існують певні відмінності у вихованні. Це особливо характерно для середньовічної України.

У суспільстві можна виділити три стани. Перший - це жерці, творці духовних цінностей. Другий - правителі, воїни, котрі керують суспільним організмом та оберігають його безпеку. Творці матеріальних цінностей становлять собою третій стан. Кожний з них має свою ідеологію, традиції, ритуали і, звичайно, свою систему виховання.

У період формування Київської Русі у наших предків збереглося багато самобутніх традицій національного виховання. Ще з часів військової демократії збереглися звичаї вишколу дітей, в першу чергу у середовищі князівсько-боярському і серед дружинників. Одним із таких древніх ритуалів були "постриги" - перша у житті дитини посадка на коня. Взагалі, культ коня у культурі воїнства був надзвичайно глибоким і сягав своїм корінням давнини, коли 5 - 6 тисяч років тому в українських степах приручили цю тварину.

В основі військового виховання молодого князя або воїна в українській традиції лежали морально-етичні засади котрі визначали подальший шлях та життя людини. Мужність, хоробрість, цінування над усе лицарської честі, готовність до самопожертви, лицарський аскетизм, шанобливе ставлення до жінки, прагнення до життя, повного небезпечних військових авантур ось ті засади на яких виховувалося молоде покоління. На протязі століть ці принципи не мінялися.